

Özet

Ekofobi, COVID-19'un doğuşu ve büyümesi için uygun bir ortam sağlamıştır. Ekofobi ve hastalık arasındaki ilişkiler karmaşıktır ve detaylı analizlerin ve tanımlamaların yapılmasını gerektirmektedir. COVID-19'un köklerinin doğal dünyayla ekofobik ilişkilere dayanmasına karşın, hastalığın kendisi de ekofobik tepkileri tetiklemektedir. Meselenin ele alınabilmesi için ekofobinin tam olarak ne olduğu ve nasıl pek çok çevresel krizin merkezinde yer aldığı hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Meselenin idrak edilmesi, gelecekte meydana gelebilecek pandemileri önlemeye ve ortaya çıktıklarında onlarla daha iyi başa çıkmanıza yardımcı olacaktır. Ekofobinin doğayla olan neredeyse tüm temas ve ilişkilerimizi nasıl şekillendirdiğinin farkına varılamaması, şu anda izlediğimiz yolun ötesinde bulunan daha fazla sayıda krize ve pandemilere yol açabilir ve COVID-19 gelecekte karşılaşılabileceklerimizin yalnızca bir tadımlığı olabilir. Ana akım medya aracılığıyla ekofobi konusunun üzerine eğilmek büyük bir iştir, ancak benzer işleri cinsiyetçilik ve ırkçılıkla konularında da yapmaya başlanmıştır. Risk şu anda olabildiğince yüksek bir düzeyde ve varlığımızın bizzat kendisi ekofobi konusunu ne kadar iyi (ve ne kadar geniş bir toplumsal ölçekte) ele alabildiğimize bağlıdır.

Covid-19 ve Ekofobik Refleks

Prof. Simon C. Estok

Meselenin Tanımlanması

COVID-19 ve ekofobi arasındaki ilişkinin derinliği, hastalık ilerledikçe daha da belirgin hale geldi. Bu ilişkinin gelişiminin idrak edilmesi hem ekofobinin ne olduğunu hem de pandemi, iklim değişikliği veya çevre kirliliği gibi olayların ekofobik tepkileri nasıl tetiklediğini anlamayı gerektirmektedir.

Ekofobi, doğal çevreye (veya doğaya veya doğal şeylere) karşı korkudan dikkat eksikliğine, hor görmeden kayıtsızlığa kadar çeşitli şekillerde ortaya çıkan doğaya farklı tepki şekilleridir. Bunun tersi ise, bir noktaya kadar, Erich Fromm'un "canlı olan her şeye karşı duyulan tutkulu bir sevgi" (Fromm 365) olarak tanımladığı biyofili'dir. Biyofilik olduğumuz ve "doğayı sevdiğimiz" fikriyle ilgili sorun, çevreye yaptığımız kötü fiilleri, hem mevcut iklim krizimize hem de mevcut pandemimize yol açan kötü fiilleri açıklamamasıdır. Elbette doğayı seviyoruz, evlerimizde bitki, banyo fayanslarımızda çiçekler, uçaklarımızın yan kısımlarında Hello Kitty olmasını seviyoruz ve köpek yavrularının acı çektiğini, yunusların katledildiğini ve ormanların yandığını görmeyi hiç sevmiyoruz; fakat yine de, yavru köpekler acı çekiyor (tıpkı fabrika çiftliklerindeki milyarlarca hayvan gibi), yunuslar Taijide (Japonya) düzenli olarak toplanıp katlediliyor (ayrıca yılda 300.000 yunus yan av olarak ölüyor) ve giderek büyüyen orman yangınları her biri milyonlarca dönüm ormanı yakıyor.

Seul'de McDonald's çevreye zararlı gıdalarını elektrikli motosikletlerle teslim etmeye başladı fakat bir yandan insanları, şirketin bir şekilde yeşile önem verdiğini düşünmeye sevk ederken, diğer bir yandan da et satmaya ve ete olan talebi arttırmaya devam ediyor (ve et üretimi diğer insan faaliyetlerinden daha fazla tatlı su tüketimine yol açıyor). Bunların hiçbiri, Edward O. Wilson'un, insanlığın doğal dünyayla ilişki kurmasının birincil yolunun, "insanın diğer canlı organizmalara doğuştan gelen duygusal bir ilişki" ("Biophilia and the Conservation Ethic" 31) aracılığıyla gerçekleştiği şeklindeki görüşüyle uyumlu görünmüyor.

Ekofobi, doğal çevreye (veya doğaya veya doğal şeylere) karşı korkudan dikkat eksikliğine, hor görmeden kayıtsızlığa kadar çeşitli şekillerde ortaya çıkan doğaya farklı tepki şekilleridir. Bunun tersi ise, bir noktaya kadar, Erich Fromm'un "canlı olan her şeye karşı duyulan tutkulu bir sevgi" (Fromm 365) olarak tanımladığı biyofili'dir.

17 Mayıs 2022

Wilson, Fromm'un "biyofili" kavramını temeline oturtuyor ve bu kavramı "yaşama ve gerçeğe yakın süreçlere odaklanmaya yönelik doğuştan gelen eğilim" (*Biophilia 1*); "diğer yaşam biçimleriyle ilişki kurma dürtüsü" (85) ve "insanların bilinçaltında yaşamın geri kalanıyla aradıkları bağlantılar" (*Diversity 350*) olarak tanımlıyor. Fakat dünyanın daha sıcak, daha kirli ve daha tehlikeli hale gelmesine neden olanlar yine bu insanlar. Elbette iklim değişikliğini, ete dayalı pandemileri (hastalıklarımızın çoğu, hayvanlarla kronik olarak sömürüye dayalı ilişkilerimizden kaynaklanıyor), tür çeşitliliğinde gerçekleştirdiğimiz radikal yıkımı (şu anda resmi olarak gezegenimizin altıncı büyük nesil tükenme sebebi olarak kabul ediliyoruz) ve çölleşmeyi yönlendiren kesinlikle biyofili değildir. Sorunları fark etmemeye devam edersek ve doğa ile olan ilişkilerimizin biyofili ile karakterize olduğunu düşünmeye devam edersek, o zaman gerçekten hayatta kalma umudumuz kalmayacak. Bu noktada acilen ihtiyaç duyulan şey, doğaya karşı davranışlarımızın ekofobik olduğunun fark edilmesidir.

Bunu fark edebilmek için elbette ekofobinin tam olarak ne olduğunu anlamamız gerekiyor. Başka bir yerde şu şekilde bir ifade kullanmıştım;

Ekofobik durum bir spektrumda mevcuttur ve doğal çevreye karşı korku, küçümseme, kayıtsızlık veya farkındalık eksikliği (veya bunların bir kombinasyonunu) içerebilir. Genetik kökenleri kısmen türümüzü korumak için işlev görmüş olsa da (örneğin, savaş ya da kaçış tepkisi), ekofobik durum aynı zamanda büyüme ekonomilerine ve ideolojik çıkarılara da büyük ölçüde hizmet etmiştir. Genellikle geçmişte işe yarayan, ancak günümüzde yıkıcı olan davranışların bir ürünü olmakla birlikte, bazen de görünüşe göre üstel olan büyümemizin algılanan gereksinimlerinin bir ürünüdür. ... Ekofobi hem makro hem de mikro düzeylerde küresel olarak mevcuttur ve tezahürü zaman zaman doğrudan görünür ve açıktır, ancak aynı zamanda genellikle alışkanlık ve cehalet karmaşasıyla derinlerde gizlenir. (The Ecophobia Hypothesis 1)

İklim değişikliği ve çevresel krizler ekofobinin doğrudan sonuçlarıdır. Ekofobinin neden olduğu birçok çevresel kriz arasında COVID-19 pandemisi de yer almaktadır. "Merchandizing Veganism" başlıklı kitap bölümümde açıkladığım gibi, COVID-19 pandemisi ile ilgili tüm haberlerde eksik olan birçok konudan biri, patojenin kökeni ve ilk yayılımında etin merkezi konumudur. Domuz gribi

ve kuş gribi (ve bunların öldürücü alt türleri) gibi, COVID-19 pandemisinin temel kaynağı ettir ve bu, patojenin neden olduğu ölüme ve benzeri görülmemiş değişikliklere karşı insan savunmasızlığının olmazsa olmazıdır. COVID-19'un, kendisinden önceki Veba gibi, çevresel bir olay olduğunu da unutmamak gerekir.

İklim değişikliği ve çevresel krizler ekofobinin doğrudan sonuçlarıdır. Ekofobinin neden olduğu birçok çevresel kriz arasında COVID-19 pandemisi de yer almaktadır.

Richard Hoffmann, *Environmental History of Medieval Europe* adlı kitabında, "kara ölüm olarak adlandırılan Veba'nın modern Avrupa dönemi öncesinde tarihindeki en büyük ekolojik ve demografik olay olduğunu açıklamaktadır." (289) Hoffmann'dan alıntı yapan Ortaçağ uzmanı Shawn Normandin "pandeminin sosyal etkilerinin, köylerin ortadan kalkmasının, ekonomilerin çöküşünün, tarımsal uygulamalardaki değişikliklerin ve daha fazlasının dönemin literatüründe bir dereceye kadar kronolojisini çıkarabileceğiniz derin etkileri olduğunu" ileri sürmektedir. (bkz. Normandin, özellikle ss. 1-50) COVID-19 pandemisi, et temelli bir çevre felaketidir. Yine de, her nasıl oluyorsa, ana akım medya ve burada karşımıza çıkan karakterler bunu anlamıyor gibi görünüyorlar; patojenin insanlara giden yolu pis "pazarlarda" canlı ve ölü hayvan satıcıları aracılığıyla bulunduğunu kavrayamıyor gibi görünüyorlar. Elbette, bu konu ana akım medyada, COVID-19'un kaynağı olarak "pazarları" işaret eden (bkz. Greenfield) ve virüslerin hayvanlardan insanlara zoonotik sıçramasının bu tür yerlerde devam edeceğini anlayan (bkz. Davies) ve vahşi hayvanların bulunduğu pazarların yasaklanması çağrısında bulunan (bkz. Bosley) makalelerle bir miktar yer almıştır. Güney Kore'nin Sunkyunkwan Üniversitesi Seçkin Bölüm Başkanı Profesör Jared Diamond doğrudan bu konu hakkında konuştu ve kısaca "insan hastalığının hayvan kökenlerine ilişkin sorular, insanlık tarihinin en geniş örüntüsünün ve bugün insan sağlığındaki en önemli sorunların bazılarının temelinde yatmaktadır" şeklinde açıklama yaptı (197). Diamond'a göre hastalık, yakından bağlantılı olduğu savaş ve sanayileşme ile birlikte toplumunun gidişatını belirleyen başlıca

17 Mayıs 2022

unsurlardan biridir. Diamond bize “çiçek hastalığı, grip, tüberküloz, sıtma, veba, kızamık ve kolera gibi yakın tarihimiz boyunca insanların ölümüne sebep olan başlıca hastalıkların, hayvanların hastalıklarından evrilmiş bulaşıcı hastalıklar olduğunu” hatırlatmaktadır (196-197).

Dolayısıyla COVID-19 pandemisi birçok yönden ekofobinin dramatik etkileri hakkında (kuraklıkların, orman yangınlarının, deniz seviyesinin yükselmesinin, kasırgaların ve benzerlerinin sağlamadığı şekillerde) ampirik açıdan tatmin edici veriler sağlamıştır. Küresel olarak kaç kişinin enfekte olduğunu tam olarak biliyoruz ve verileri dakika dakika değiştikçe takip ediyoruz. İklim değişikliği söylemi, COVID-19 hakkındaki haberlerin aksine, felç edici soyutlamalarla dolu ve enerjimizi odaklayabileceğimiz net bir nesne üretmememe durumu söz konusu. COVID-19 hakkındaki söylemler hep kesin, net ve odaklanmış söylemler oldu fakat yine de, COVID-19 hakkındaki söylemimize derinden kök salmış durumda olan şey, pandemiye yol açan şeyin ta kendisidir, yani ekofobi.

COVID-19 hakkındaki söylemler hep kesin, net ve odaklanmış söylemler oldu fakat yine de, COVID-19 hakkındaki söylemimize derinden kök salmış durumda olan şey, pandemiye yol açan şeyin ta kendisidir, yani ekofobi.

Veriler

“At the Bottom of the Barrel,” adlı makalemde de ortaya koyduğum gibi, Netflix’te yer alan *Coronavirus, Explained* dizisinin “Bölüm 1: Bu Pandemi” (26 Nisan 2020) başlıklı bölümünde gazeteci Mary McKenna “Tabiat Ana en büyük biyo-teröristtir” derken iki şeyi anlamamız gerekiyor: 1) Doğa ne erkek ne de kadındır ve ona “Ana” demek aynı anda hem cinsiyetçi hem de ekofobiktir ve ilk olarak insanların (aslında erkeklerin) kadınları ve çevreyi kontrol edebileceği ve kontrol etmesi gerektiği ve ikinci olarak da çevrenin kötü olduğu ve insanlığın üstün olduğu düşüncesine dayanmaktadır ve 2) Doğa biyo-terörist değildir. Cinsiyetçilik ve ekofobi için olabilir ancak Doğaya dair doğru tanımlar sağlayamazlar.

COVID-19 salgını için “Doğayı” suçlamak, sorumluluk almama ve ardından parmakla işaret etme şeklindeki daha büyük örüntünün bir parçasıdır. 2018 yılında “*The Ecophobia Hypothesis*” adlı eseri yazdığımda, “kompulsif el dezenfeksiyonu” (2) konusundan ve ayrıca hepsi açıkça ekofobi kavramı altında yer alan “mikrofobi”, “Misofobi”, “verminofobi”, “basilofobi” ve “bakterofobi” olarak da bilinen, Micheal Pollan’ın “germofobi” (Pollan 297) adını verdiği kavramın nasıl bir parçası olduğundan bahsettim. COVID-19 gibi bir dönemde açıkça gerekli olmakla birlikte, obsesif el dezenfeksiyonu, belirttiğim üzere, uzun vadede hayatta kalmamız açısından (bağışıklık sistemimizi düzenleyen ve inflamasyonu azaltan ve sindirim için hayati önem taşıyan bağırsak florası ve mikroorganizmalar dahil) faydalı organizmaları öldürdüğü için zararlı olabilir. Bu, herhangi bir şekilde, bir pandemi sırasında el dezenfeksiyonuna ve iyi hijyen uygulamalarına son vermemiz gerektiği anlamına gelmemekle birlikte, yaşamak için ellerimizi dezenfekte ederek öldürdüğümüz mikropların çoğuna ihtiyacımız olduğunu aklımızda tutmakta fayda vardır. Bu açıdan, COVID-19 sonrası yaşam, şu anda bize yardımcı olan doğayı inkar eden davranışları tekrar gözden geçirmemizi gerektirecek. Mikropların suçlanması, dikkatleri hayvanlarla olan kronik sömürüye dayalı ilişkimizden başka yöne çekmektedir. Mikropların suçlanması elbette ekofobiktir, ancak hayvanlarla kronik olarak sömürüye dayalı ilişkimizden çok farklı şekillerde.

COVID-19 sonrası yaşam, şu anda bize yardımcı olan doğayı inkar eden davranışları tekrar gözden geçirmemizi gerektirecek. Mikropların suçlanması, dikkatleri hayvanlarla olan kronik sömürüye dayalı ilişkimizden başka yöne çekmektedir. Mikropların suçlanması elbette ekofobiktir, ancak hayvanlarla kronik olarak sömürüye dayalı ilişkimizden çok farklı şekillerde.

17 Mayıs 2022

Ciddi bir kayıpla karşı karşıyayız ve bunun kişisel özgürlükler veya sosyal özgürlüklerle hiçbir alakası yok: COVID-19 salgınından önce, Antroposen döneminin büyümesiyle birlikte, Margaret McFall-Ngai'nin "organizmaların hem içindeki hem de ötesindeki karmaşık mikrobiyal dünyalar - neredeyse tüm yaşamı mümkün kılan dünyalar" (M51) olarak açıkladığı "kayıpla" çoktan yüzleşmeye başladık. Bu mikrobiyal dünyalar bizim için kesinlikle gerekli ama buna rağmen dezenfeksiyon uygulamalarımızla ister istemez onları paramparça ediyoruz. Yine, burada amaçlanan şey COVID-19 döneminde iyi hijyen ihtiyacına karşı herhangi bir şekilde tartışma gerçekleştirmek değildir, ancak bunun için kan akacağını bilmemiz gerekir. Carl Woese'nin çalışmalarını özetleyen McFall-Ngai, 1990'ların başında, "dünyanın biyolojik çeşitliliğinin tasavvur edildiğinden çok daha fazla mikrobiyal olduğunun netleştiğini" (M54), "mikropların sadece dünyayı yönetmekle kalmayıp aynı zamanda her yaşam formunu mümkün kıldığını ve bunu evrimsel zamanın başlangıcından beri yaptığını" (M59) ifade etmiştir. McFall-Ngai, "bakterilerin sadece kendi içlerinde değil, aynı zamanda bedensel gelişim gibi temel süreçler açısından onlara bağımlı olan diğer canlı varlıklar için de önemli olduklarına" dair önemli argümanları özetlemektedir (a.g.e.). En bilim dışı okuyucuların bile net bir şekilde anlayabilmesi için şunu ifade etmektedir:

Bakteriler sadece bağırsaklarımızın davranış şeklini değiştirmekle kalmıyorlar; bakterilerin metabolik ürünleri, tüm vücudumuzla henüz keşfetmeye başladığımız karmaşık şekillerde etkileşime giriyorlar. Örneğin, bağırsak bakterilerinin beyinlerimiz üzerinde önemli etkileri olduğunu, düşünme ve hissetme biçimlerimizi etkilediğini öğreniyoruz. (a.g.e. s. M64)

Yang Wang ve Lloyd H. Kasper'ın çalışmalarından alıntı yapan McFall-Ngai, "belirli mikrobiyal türlerin varlığının veya yokluğunun depresyon, anksiyete ve otizmle bağlantılı olduğuna dair artan kanıtlar olduğunu" ileri sürmektedir (a.g.e.). Öyleyse neden medyada antiseptik antibiyotik kompulsif sterilizasyonumuzun geleceğimize verebileceği olası zarara dikkat çekilmiyor? Cevabın en azından bir kısmı, oldukça basit bir şekilde, Michael Pollan'ın "germofobi" olarak adlandırdığı ekofobi kolundan gerçekten de muzdarip olduğumuzdur.

COVID-19'a karşı tepkilerimiz rasyonel olmaktan ziyade fobik hale geldi, bu konuda yanılığa düşmememiz gerekiyor. Bununla birlikte, bu genellikle fobik tepkilerin sayısız hayat kurtardığı konusunda da aynı derecede açık olmalıyız. Fobik tepkiler, evrimsel tarihimizde çok işimize yaradı, ancak

evrimsel tarihimizde korkmamız gereken şeylerin çoğunun artık geçmişte kaldığı da aynı derecede doğru. Birkaç örnek bu konuya açıklık getirebilir. Çocuklar genellikle karanlıktan korkarlar ve ebeveynler onlara korkacak bir şey olmadığını söylerler. Bu (yani, ışıkları kapatıp uyumanın bir sakıncası olmadığı konusu), hepimizin çocukken öğrendiğimiz bir derstir. Ancak gerçek şu ki, karanlık yerler aslında bizim gibi gündüz faal olan hayvanların evrimsel tarihlerinde tehlikeli yerler olmuştur. Birçok küçük çocuk aynı zamanda arılardan, örümceklerden ve köpeklerden de korkar ve ebeveynler onlara akıllarını dinlemelerini ve korkacak bir şey olmadığını kabul etmelerini isterler.

COVID-19'a karşı tepkilerimiz rasyonel olmaktan ziyade fobik hale geldi, bu konuda yanılığa düşmememiz gerekiyor. Bununla birlikte, bu genellikle fobik tepkilerin sayısız hayat kurtardığı konusunda da aynı derecede açık olmalıyız. Fobik tepkiler, evrimsel tarihimizde çok işimize yaradı, ancak evrimsel tarihimizde korkmamız gereken şeylerin çoğunun artık geçmişte kaldığı da aynı derecede doğru.

Fakat ebeveynlerin yaptıkları bu yorumlar tam olarak dürüst değildir: türümüzün arılardan, örümceklerden ve keskin dişleri olan köpeklerden korkmak için iyi evrimsel nedenleri bulunmaktadır. Bu korkular, atalarımızı hayatta tutarak bize iyi hizmet etmiş, ancak tehditlerin kendisi bir dereceye kadar etkisiz hale gelmiştir. Biz büyüdükçe korkularımız da etkisiz hale gelmektedir. COVID-19 pandemisinin yaptığı şey, başta mikroplar olmak üzere aynı zamanda hayvanlara dair pek çok devre dışı olan korkuyu uyandırmak oldu. Tanık olduğumuz şey sadece bu korkuların uyanışı değildir; medyanın hayatta kalma içgüdülerimizi harekete geçiren doğası, aynı zamanda en kötü fobik tepkilerimizi, mantıksız reflekslerimizi

17 Mayıs 2022

ve hararetili ve sınırsız korku, endişe ve paniğimizi harekete geçirmektedir. Komplo teorisyenleri buna dikkat çekiyorlar ve her şeyin bir aldatmaca olduğunu iddia ediyorlar. Tabii ki değil; buna rağmen tepkilerimiz sağlıklı olmaktan çok uzak.

Sonraki Adımlar

Ekofobik bir refleksif anlayışla bireyselliğimize bir tehdit olarak algıladığımız şey, kendimizi ve dünyayla olan ilişkilerimizi yeniden tasavvur etme şansıdır. Bütün bu meselelerin büyük bir kısmı, kendi bireyselliğimizin üstünlüğüne dair abartılmış duygumuzla ilgilidir. Margaret McFall-Ngai'nin çalışmasına geri dönecek olursak, “bakterileri [daha az] hastalığa neden olan istilacılar olarak... potansiyel simbiyotik ortaklar [olarak]” (M65) görme ihtiyacını öngören argümana kulak verirse bizim için iyi olabilir. “İnsan bedenleri artık mikrobiyal saldırılara karşı savunulması gereken kaleler olarak görülemez, ancak iç içe ekosistemler olarak yeniden tasavvur edilmelidir” (a.g.e.). Ayrıca, “bireylerin ekosistem olduğu” göz önüne alındığında, “tek bir türün kaybının muhtemelen sadece bir türün değil, birçok türün kaybına yol açtığı” hususu daha açık hale gelmektedir. Mikrobiyal yaşama dikkat edilmesi, soyumuzun tükenmesine dair krizimizin düşündüğümüzden daha ciddi olabileceği korkusunu ortaya çıkarmaktadır” (M66). McFall-Ngai, “Antroposen çağında mikrobiyal dünyaların farkına varmanın her zamankinden daha önemli görüldüğü” (M66-M67) sonucuna varmaktadır. Bir iç içe geçmişlik duygusu, bireysel ayrıcalık duygumuzun ve istisnailik duygumuzun yerini almalıdır. Hassas noktalarımızın, yakınlıklarımızı yansıttığının farkına varmamız hayati önem taşımaktadır. Tıpkı diğer hayvanlar gibi biz de hastalıklara ve hatta neslimizin

Şekil-1: Bitki örtüsü tarafından yutulmuş araba, Güney Kore Gyeonggi Eyaleti Surak Dağ, Temmuz 2022. Telif Hakkı: Simon C. Estok

tükenmesi olasılığına karşı savunmasız ve COVID-19 salgınına dair ilgi çekici hususlardan biri de, içimizdeki “hayvani” tepkileri açığa çıkarmış olması ve sahip olduğumuz istisnailik duygusunu tartışmaya açmış olmasıdır ve tehlikeye karşı verdiğimiz tepkiler doğaldır.

Şekil-2: Ta Prohm Tapınağına yükselen ağaçlar, Angkor Wat. Telif Hakkı: sihasakprachum, Getty Images.

Pandemiler, bir şekilde sahayı eşit hale getirmekte ve bize dünyanın geri kalanından çok da farklı olmadığımızı hatırlatmaktadır. Tehlike ortaya çıktığında, bir kuş sürüsü uçuşa geçer, bir balık sürüsü kaçar, bir çamur zıpzıpları kolonisi yuvalarına çekilir ve insanlar evde kalırlar — bizler diğer hayvanlardan o kadar da farklı değiliz. Geri çekilirken doğayı devralınmak üzere terk ederiz (ki bu bizim için gerçekten ürkütücü olan kısımdır). Roberto Marchesini bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Çernobil’de meydana gelen ekolojik dönüşümlerin tasvirlerine uygun olarak, insanın terk ettiği alanları doğa teması kaplamaktadır ve sosyal medyada paylaşılan birçok videoda geyik, porsuk, kurt ve ayıların şehrin sokaklarında barışçıl bir şekilde dolaştığı görülmektedir” (15). Daha geniş olan “bizziz dünya” ya da “insanlardan sonraki yaşam” türüne ait olan Marchesini’nin tasvir ettiği görüntüler, *The Ecophobia Hypothesis*’de “nihayet insanlığı fethedecek, tüm dünyayı geri alacak ve biz gittikten sonra çok uzun süre hüküm sürecektir olan ekofobik bir doğa vizyonu” olarak tanımladığım şeyin bir parçası (yukarıda yer alan Şekil 1 ve 2, doğanın dayanıklılığını ve bize ait alanları ve nesnelere geri alma konusundaki hızlı yeteneğini göstermektedir) (66). 2020’nin başlarında tanık olmaya başladığımız şok edici boşluğu söz ve imge yoluyla belgelememizi sağlayan gerçek korku budur. Geçmişin pandemi literatürü bizim için kesinlikle bir uyarı olduğu gibi, bu dokümanlar gelecek nesillere de kesinlikle bir uyarı olacaktır.

17 Mayıs 2022

Pandemiler, bir şekilde sahayı eşit hale getirmekte ve bize dünyanın geri kalanından çok da farklı olmadığımızı hatırlatmaktadır. Tehlike ortaya çıktığında, bir kuş sürüsü uçuşa geçer, bir balık sürüsü kaçar, bir çamur zıpzıpları kolonisi yuvalarına çekilir ve insanlar evde kalırlar — bizler diğer hayvanlardan o kadar da farklı değiliz.

Sonraki adımlar kritik adımlardır. COVID-19'un (ve yarattığımız tüm antropojenik çevre sorunlarının) ekofobik temellerinin görülmesi, bu adımların izleyeceği yön açısından çok önemlidir. Hakikat-sonrası (2016 için Ozford English Dictionary (OED) tarafından yılın sözcüğü olarak belirlenmiştir) bir dönemde yaşıyoruz. Lee McIntyre, aynı başlıkta ilgi çekici küçük kitabında, “medyanın karşıt görüşlere eşit süre vererek, sadece, aslında iki muteber tarafın olmadığı hallerde, bir meselenin iki tarafı arasında ‘yalancı eşdeğerlik’ yaratmayı başardığını” (77) açıklamaktadır. Finlandiyalı medya teorisyeni Jussi Parikka'nın öne sürdüğü gibi, “medyanın dünyadaki olayların nasıl olduğunu ve olayların dünyada nasıl bilindiğini şekillendirdiği” (Parikka 1) hususu göz önüne alındığında, gerçek sonrası popülizmin ana akım medyada somutlaştırılması, derinden rahatsız edici küresel etkilere yol açmıştır. Ortaya çıkan sonuçlardan biri de, bazı Batılı liderlerin kanıt standartlarını tamamen terk ettiği ve “alternatif gerçeklerin” ve ham fikirlerin bilgi üretiminde üstünlük için yarıştığı bir dönemde yaşadığımızdır. “Yeterince uzmana sahip olanlar” (Zkaria 75) sadece Sayın Trump ve onun yanlış yönlendirilmiş takipçileri değildir.

Fareed Zacharia'nın “*Ten Lessons for a Post-Pandemic World*” adlı kitabında iyi bir şekilde gösterdiği üzere, birçok dünya lideri otoriteye karşı güvensizlik duygusunu ve popülizm ile bireyciliğin desteklenmesini teşvik etmişlerdir. Hatta Zakaria'nın bizzat kendisi ve bünyesinde gazetecilik yaptığı kuruluş olan CNN (hiçbir kanıt olmadan) “sahte haber” yapmakla suçlanmıştır. McIntyre (OED'den alıntı yaparak) hakikat-sonrasının “duyguların bazen gerçeklerden daha önemli

olduğu düşüncesi” olduğunu belirtmekte (13), bunun “*onlar hakkında ne hissettiğimizden bağımsız olarak bazı şeylerin doğru olduğu düşüncesini baltaladığını*” ifade etmekte (11) ve “gerçek sonrası dönem de yeni görünen bir şey, yalnızca gerçekliği bilme fikrine değil, gerçekliğin kendisinin varlığına karşı da bir meydan okumadır” diye eklemektedir (10 - tüm *italikler* birebir aktarımdır). Dahası, aslına bakıldığında medyada bir konunun geniş kapsamlı olarak ele alınması “bilgi” üretmektedir. Donald Trump gibi yozlaşmış bir liderin herhangi bir olasılığa ilişkin olarak bulunduğu bir ima, söz konusu deli saçması fikirler makul bir gerçek haline gelene kadar dikkat ve ilgi toplamaktadır. Yine, mesele sadece Trump ve “kıdemli danışmanı” Kellyanne Conway ve onun “alternatif gerçekleri” değil: 21. yüzyılda haberlerin bir tür eğlence aracı haline gelme biçiminin kendisi (muhtemelen kısmen sanal ve gerçek dünyaların sınırlarının bulanıklaşmasının etkisiyle) başlı başına bir sorundur.*

Ancak gerçek şu ki, gerçek dünya iblisler ve hortlaklar, kötü hastalıklar veya Doğa Ana ile dolu değildir. Gerçek dünya ahlak dışıdır ve cinsiyetten bağımsızdır. Pencereden kafanıza doğru düşen bir tuğla kesinlikle korkulması gereken bir şeydir. COVID-19 da aynı şekilde ve tamamen aynı nedenle: size zarar verebilir veya öldürebilir. Ama bir tuğlanın düşmesinde (kimsenin onu size nişan almak için itmediğini varsayarak) kötü amaçlı veya hesaplanmış bir şey yoktur ve virüsler söz konusu olduğunda da kötü amaçlı veya hesaplanmış bir şey yoktur. Mevcut pandeminin ekofobik tepkileri nasıl uyandırdığının anlaşılması (ve pandeminin kendisinin çevre ile ekofobik ilişkilerin doğrudan sonucu olduğunun unutulmaması), bu pandeminin geri kalan kısmının gidişatı ve bir sonraki pandemiyle daha iyi bir şekilde başa çıkabilmemiz açısından kritik öneme sahiptir. Bu konuların kavranabilmesi için ana akım medyanın ekofobi konusunu ve doğayla olan tüm temaslarımızı ve ilişkilerimizi neredeyse nasıl şekillendirdiğini ele alması gerekmektedir. Ana akım medya örneğin, ırkçılık ve cinsiyetçilik ve bunların birbiriyle olan karmaşık bağını ele almak için şimdiden önemli uyarlamalar yapmaya başladı. Şimdi bu tartışmalara ekofobi ve onun karmaşıklıklarını dahil etmenin zamanı geldi. Dahil etmezsek, COVID-19'un yalnızca küçük bir örneğini

* Bu paragraf, “Intermedial Apocalypticism and the Growing Anthropocene Crises” adlı makalede biraz farklı bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

17 Mayıs 2022

teşkil ettiği bizi bekleyen ölümcül gidişattan kaçma şansımız hiç olmayacak.

Kaynakça

- Boseley, Sarah. "Calls for global ban on wild animal markets amid coronavirus outbreak." *The Guardian*. 24 January 2020: <https://www.theguardian.com/science/2020/jan/24/calls-for-global-ban-wild-animal-markets-amid-coronavirus-outbreak>
- Davies, Dave. "New Coronavirus 'Won't Be the Last' Outbreak to Move from Animal to Human." *Goats and Soda: Stories of Life in a Changing World*. NPR (National Public Radio). 5 February 2020: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2020/02/05/802938289/new-coronavirus-wont-be-the-last-outbreak-to-move-from-animal-to-human>
- Diamond, Jared. *Guns, Germs, and Steel: The Fate of Human Societies*. New York: Norton, 1997.
- Estok, Simon C. "At the Bottom of the Barrel: A Response to the Recent World Scientists' Warnings." *Ecocene: Cappadocia Journal of Environmental Humanities* 1, 1 (June 2020): 100–107. <https://doi.org/10.46863/ecocene.2020.11>
- , "Intermedial Apocalypticism and the Growing Anthropocene Crises." *Ekphrasis. Images, Cinema, Theory, Media*. 23.2 (2020): 208-24.
- , *The Ecophobia Hypothesis*. New York: Routledge, 2018.
- , "Merchandizing Veganism." *The Routledge Handbook of Vegan Studies*. Ed. Laura Wright. New York: Routledge, 2021: 333-342.
- Fromm, Erich. *The Anatomy of Human Destructiveness*. New York: Holt, Rinhart, and Winston, 1973.
- Greenfield, Patrick. "Ban wildlife markets to avert pandemics, says UN biodiversity chief." *The Guardian*, 06 April 2020. <https://www.theguardian.com/environment/2020/apr/06/ban-wildlife-markets-pandemics-un-biodiversity-chief-age-of-extinction>
- Hoffmann, Richard C. *An Environmental History of Medieval Europe*. Cambridge: Cambridge UP, 2014.
- McFall-Ngai, Margaret. "Noticing microbial worlds: the postmodern synthesis in biology." *Arts of Living on a Damaged Planet: Monsters of the Anthropocene*. Eds. Anna Lowenhaupt Tsing, Heather Anne Swanson, Elaine Gan, and Nils Bubandt. Minneapolis: U of Minnesota P, 2017: M51–M69.
- Marchesini, Roberto. *The Virus Paradigm*. Cambridge: Cambridge UP, 2021.
- McIntyre, Lee. *Post-Truth*. Cambridge, MA: MIT Press, 2018.
- Normandin, Shawn. *Chaucerian Eco-poetics: Deconstructing Anthropocentrism in the Canterbury Tales*. New York: Palgrave Macmillan, 2018.
- Parikka, Jussi. *A Geology of Media*. Minneapolis: U of Minnesota P, 2015.
- Pollan, Michael. *Cooked: A Natural History of Transformation*. New York: Penguin, 2013.
- Wang, Yan and Lloyd H. Kaspar. "The role of the microbiome in central nervous system disorders." *Brain, Behavior, and Immunity*. 38 (2014): 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2013.12.015>
- Wilson, Edward O. "Biophilia and the Conservation Ethic." *The Biophilia Hypothesis*. Eds. Stephen R. Kellert and Edward O. Wilson. Washington: Shearwater, 1993: 31-41.
- , *Biophilia: The Human Bond with Other Species*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984.
- , *The Diversity of Life*. Cambridge, MA: Harvard UP, 1992
- Zakaria, Fareed. *Ten Lessons for a Post-Pandemic World*. New York: Norton, 2020.

Yazar Hakkında

Simon C. Estok, Güney Kore'nin en köklü üniversitesi olan Sungkyunkwan Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve edebî kuram, ekoeleştiri ve Shakespeare üzerine dersler vermektedir. Prof. Estok A&HCI Journal Neohelicon editörlüğü görevini yürütmektedir ve Avrupa Bilim ve Sanat Akademisi üyesidir. Prof. Estok "Ecocriticism and Shakespeare: Reading Ecophobia" (2011), "The Ecophobia Hypothesis" (2018) kitaplarının yazarı ve "East Asian Ecocriticisms: A Critical Reader" (2013), "International Perspectives in Feminist Ecocriticism" (2013) ile "Landscape, Seascape, and the Ecocritical Imagination" (2016) kitaplarının editörlerinden birisidir. "Ecophobia Hypothesis" adlı kitabı Kapadokya Üniversitesi tarafından "Ekofobi Hipotezi" (2021) adı altında Türkçeye çevrilmiştir. Prof. Estok'un PMLA, Mosaic, Configurations, English Studies in Canada, Concentric ve Neohelicon gibi dergilerde ekoeleştiri ve Shakespeare üzerine yayımlanmış birçok makalesi vardır.

17 Mayıs 2022

İnsanlık ve Gezegen İçin Ortak Ufuk Tasavvuru

Dünya son derece sorunlu bir dönemden geçmektedir ve tüm insanlık derin bir kriz içinde görünmektedir. İnsanlık küresel düzeyde olduğu kadar tek tek ülkeler düzeyinde de ciddi ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel ve siyasi, krizler yaşamaktadır. Karşı karşıya kalınan meydan okumalar finansal çöküşlerden iklim değişikliğine, uluslararası terörizmden bölgesel çatışmalara, mülteci sorunundan yabancı düşmanlığına kadar çok çeşitli alanlarda ortaya çıkmaktadır.

Yaşanan krizler ve Pandemi ile ağırlaşan sorunlar romantik küreselleşme söylemlerini büyük oranda geçersiz kılmaktadır. Tarih akmaya devam etmektedir. Ancak, insanlığın ortak sorunlarına içe kapanarak, kutuplaşarak, önyargıları artırarak bir cevap bulunamayacağı da çok açıktır. Sorunlarımız ne kadar ağır olursa olsun, asla değiştirilemez bir kader ile karşı karşıya değiliz. Yaşadığımız sorunların esas olarak insanın yaptıklarından kaynaklandığı ve yine insani bir çabayla aşılabileceği inancındayız. Dünyanın birçok bölgesinde yaşanan bu derin krizi aşmak için çok farklı arayışlar olduğunu biliyoruz.

Bilinçli, sabırlı ve ortak bir çaba ile insanlığın yaşadığı sorunları aşabiliriz. Dünyanın çok farklı kültür ve coğrafyalarındaki haysiyetli insanların daha fazla dayanışma göstermesinin vakti çoktan gelmiştir. Tüm kimliklerimizin ötesinde insan onurunu esas alarak konuşma zamanıdır. Hakikati ve adaleti eksen olarak gören onurlu insanların ittifakı, insanlık için yeni bir dayanışma dönemi başlatabilecektir. Onurlu bir gelecek mümkündür. Dünyanın birikimi ile ve dünyaya hitap ederek yürüyecek bu süreçte, Türkiye'nin coğrafi, tarihi ve kültürel özellikleri ile ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğuna ve insanlığın bu ortak çabasına ev sahipliği yapabileceğine inanıyoruz.

Proje kapsamındaki hedefimiz, dünyanın önde gelen düşünürlerini bir araya getirerek, gücünü insan haysiyetinden alan, insanlığa ortak bir ufuk sunmak için insanlığın ve gezegenin geleceğini bütünsel bir sinerji ile inşa etmeyi amaçlayan uluslararası bir fikir platformu oluşturmaktır. Kapadokya Üniversitesi olarak bu konudaki vizyonumuz; dünyanın önde gelen düşünürlerinin insanlığın ve gezegenimizin ortak geleceği için tasavvurlarını ortaya koyacakları, gözlemledikleri meydan okumalar ile fırsatları paylaşacakları bir akademik çalışmaya zemin sunmaktır.

Proje hakkında detaylı bilgiye <https://commonhorizon.kapadokya.edu.tr> adresinden ulaşabilirsiniz.

Kapadokya Üniversitesi (<https://kapadokya.edu.tr>) Nevşehir'in Ürgüp ilçesinde yakın dönemde kurulmuş bir vakıf üniversitesidir. Üniversite; çıkış noktası evrensel uygulaması milli olan bir eğitim anlayışıyla, Türkiye'yi 21. Yüzyılı gerçekçi bir şekilde yorumlayabilen ve bundan dolayı görüşleri önem ve değer gören, kendi alanında yetişmiş, bilgisini paylaşmaktan mutluluk duyan ve güvenilir yeni nesil kamuoyu önderleri yetiştirmektedir. Kapadokya Üniversitesi, akademik ve mesleki olmak üzere birbirlerinden feyz alan ve destekleyen iki sütunlu bir sistemi başarılı bir şekilde uygulamaktadır.